

1. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Małgorzata JURKIEWICZ
Olsztyńska Szkoła Wyższa, Polska

BILANS PRZEDSIĘBIORSTWA JAKO PODSTAWA RAPORTOWANIA

Bilans jest obowiązkowym elementem sprawozdania finansowego. Dokument ten, sporządzany jest „na konkretny dzień” i przedstawia stan majątku firmy i należności (aktywa) oraz źródeł jego finansowania (pasywa). Bilans sporządzany jest na konkretny dzień, co odróżnia go od rachunku zysków i strat który obejmuje określony okres. Na przykład rachunek wyników sporządza się np. „za kwartał”, co oznacza, że obejmuje on wszystkie transakcje mające miejsce w tym okresie. Natomiast bilans, jest pewnego rodzaju fotografią, która ukazuje obecny stan majątku i źródeł jego finansowania – na dany moment. Ten element raportu bardzo często przedstawiany jest w formie tabeli, w której po lewej stronie przedstawione są aktywa, często nazywane majątkiem przedsiębiorstwa. Po prawej stronie zamieszczone są pasywa przedstawiające źródła finansowania majątku. W dużym uproszczeniu można stwierdzić, że **bilans** ukazuje wszystko to co jednostka (np. przedsiębiorstwo) posiada oraz środki, które zostały wykorzystane, aby pozyskać ten majątek.

Bilans sporządzany jest na koniec roku obrotowego, który bardzo często pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Jest to tzw. dzień bilansowy. Natomiast rok obrotowy obejmuje 12 następujących po sobie miesięcy kalendarzowych. Należy dodać, iż w bilansie prezentowane są dane dotyczące okresu, za który jest sporządzany oraz poprzedniego okresu.

Zakres elementów, które powinien obejmować bilans określony jest przez prawo. W Polsce te kwestie regulowane są przez ustawę o rachunkowości. W załączniku do jej treści, szczegółowo opisane jest, jakie elementy powinien zawierać ten dokument. Istotne jest, iż są one inne dla różnych jednostek. Bilans banku, będzie się różnił od bilansu zakładu ubezpieczeń. Ponadto, mniejsze jednostki nie muszą wyszczególniać elementów charakteryzujących się dużą szczegółowością – prezentują jedynie pozycje zbiorcze.

Bilans powinien zawierać:

- nazwę i adres podmiotu, dla którego sporządzany jest bilans, wyraz „bilans”,
- moment bilansowy – data, w której wycenione zostały pasywa i aktywa, nazwy i zawartości grup aktywów i pasywów,
- sumę aktywów i pasywów (wraz z zachowaniem równowagi bilansowej), podpisy osób odpowiedzialnych za gospodarkę finansową działalności, datę i miejsce sporządzenia bilansu.

Bilans sporządzany jest na konkretny dzień, w którym dochodzi do zamknięcia ksiąg rachunkowych bądź na inny dzień bilansowy. Jeżeli chodzi o księgi rachunkowe, zamykane są one w dzień:

- zakończenia roku obrotowego,
- zakończenia działalności, w tym także jej sprzedaży, zakończenia likwidacji lub postępowania upadłościowego (jeżeli nie nastąpiło umorzenie),
- poprzedzający zmianę formy prawnej,
- połączenia, w którym następuje przejęcie jednostki przez inną jednostkę w jednostce przejmowanej – dzień poprzedzający dzień wpisu do rejestru połączenia lub podziału,
- poprzedzający dzień podziału/połączenia jednostek (jeżeli powstaje nowa jednostka) – dzień poprzedzający dzień wpisu do rejestru połączenia lub podziału,
- poprzedzający dzień ogłoszenia likwidacji jednostki lub postawienia jej w stan likwidacji.

Jak już wyżej wspomniano, układ bilans składa się z aktywów oraz pasywów. Przy czym na aktywa składają się między innymi:

- aktywa trwale (wartości niematerialne i prawne, rzeczowe aktywa, należności długoterminowe, długoterminowe rozliczenia międzyokresowe),
- aktywa obrotowe (zapasy, należności krótkoterminowe, inwestycje krótkoterminowe, krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe),
- należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy,
- udziały (akcje) własne.

Natomiast w pasywach wyróżniamy:

- kapitał (fundusz) własny (kapitał podstawowy, kapitał zapasowy, kapitał z aktualizacji wyceny, pozostałe kapitały rezerwowe, zysk/strata z lat ubiegłych, zysk/strata netto, odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego),
- zobowiązania i rezerwy na zobowiązania (rezerwy na zobowiązania, zobowiązania długoterminowe, zobowiązania krótkoterminowe, rozliczenia międzyokresowe).

Z bilansem związane są również wskaźniki pokazujące stopień pokrycia aktywów trwałych kapitałami. Wówczas wyróżnić tu możemy złotą regułę bilansową, a także srebrną regułę bilansową:

- złota reguła bilansowa – zgodnie z nią aktywa trwale przedsiębiorstwa pokryte są 100% kapitałem własnym (udział własny, inwestorów – udziałowców, wspólników bądź akcjonariuszy w firmie). Wynika to z tego, że aktywa stanowią część majątku długoterminową. W związku z tym charakteryzują się one niskim tempem zmiany na gotówkę, która powinna zostać sfinansowana środkami oddanymi na dłuższy okres,
- srebrna reguła bilansowa – zgodnie z nią regułą ważne jest, aby kapitał stały przedsiębiorstwa był równy bądź wyższy aktywom stałym. Jako kapitał stały należy rozumieć kapitał własny, powiększony o zobowiązania długoterminowe. Im większa jest wartość kapitałów stałych, tym większą swobodą i niezależnością finansową dysponuje działalność. Co do zasady, aktywa stałe powinny zostać sfinansowane kapitałem własnym minimum w $\frac{2}{3}$. Zasada ta jednak nie jest adekwatna do wszystkich rodzajów przedsiębiorstw.

Aby sporządzany bilans mógł być zgodny z obowiązującymi przepisami, należy przestrzegać niektórych dodatkowych zasad. Wówczas wyróżnić możemy zasadę:

- memoriału – zgodnie z tą zasadą, w księgach rachunkowych należy zewidencjonować wszystkie osiągnięte przychody oraz obciążające koszty jednostki związane z uzyskaniem tych przychodów, które dotyczą danego roku obrotowego (bez względu na termin spłaty),
- współmierności – jednostka ujmuje do aktywów lub pasywów wszystkie przychody i koszty przypadające na dany okres sprawozdawczy, które jeszcze nie zostały poniesione,
- ostrożności – jednostka wycenia składniki aktywów i pasywów zgodnie z rzeczywistymi kosztami poniesionymi na ich nabycie (wytworzenie).

Ważne jest, aby w wyniku finansowym, bez względu na wysokość, uwzględnić:

- zmniejszenie wartości użytkowej lub handlowej aktywów, biorąc również pod uwagę odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe,
- tylko pewne pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,
- wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne,
- rezerwy na znane ryzyko/straty/skutki innych zdarzeń,
- zakazu kompensat – wartość poszczególnych składników aktywów i pasywów oraz przychodów i związanych z nimi kosztów, a także zysków i strat nadzwyczajnych ustala się oddzielnie – nie należy ich kompensować,
- kontynuacji działalności – zakłada się, że jednostka będzie kontynuowała swoją działalność gospodarczą w dającej się przewidzieć przyszłości oraz w niezmnieszonym zakresie, nie stawiając działalności w stan likwidacji lub upadłości. Wyjątek stanowi sytuacja, w której jest

to konieczne ze względu na stan faktyczny lub prawny. Jeżeli nie następuje kontynuacja działalności, to jednostka dokonuje wyceny aktywów po cenach sprzedaży netto, które możliwe są do uzyskania. Nie mogą one jednak stanowić wyższej wartości od ceny nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o dotychczasowe umorzenie/odpisy amortyzacyjne, wraz z odpisami z tytułu trwałej utraty wartości.

Bilans jednostki może różnić się ze względu na okoliczność jego powstania lub jego przeznaczenie. W związku z tym możemy wyróżnić bilanse takie jak:

- publikacyjne,
- sprawozdawcze,
- uproszczone.

W przypadku, gdy uwzględniona jest okoliczność utworzenia, wyróżniamy bilans:

- jednostkowy,
- skumulowany,
- otwarcia (stan na moment otwarcia roku rozrachunkowego),
- zamknięcia (stan na moment zamknięcia roku rozrachunkowego),
- krótkookresowy (za okres poniżej roku obrotowego), likwidacyjny.

Wprowadzenie w jednostce gospodarczej profesjonalnego oraz efektywnego sposobu zarządzania należnościami, tj. dobrze zorganizowanego systemu kontroli, monitoringu oraz windykacji jest procesem niezbędnym. Ponadto można zaproponować rozliczenia gotówkowe, skrócenie terminów płatności czy rozłożenie płatności na części. W warunkach zagrożenia oraz niepewności na rynku przedsiębiorstwa skupiają się na utrzymaniu prawidłowego poziomu gotówki. Dlatego wszystkie formy zarządzania zobowiązaniami przyczyniają się do odpowiedniego reagowania na sytuacje kryzysowe. Zarządzanie zobowiązaniami jest to czynne i aktywne gospodarowanie w celu podnoszenia efektywności działania firmy oraz poprawy płynności finansowej. Do realizacji tego celu wykorzystuje się wskaźnik – okres spłaty zobowiązań bieżących. Wskazuje na liczbę dni, na jaką udzielany jest kredyt kupiecki przedsiębiorcom przez ich dostawców. Im większa jest wartość tego wskaźnika, tym lepiej, ponieważ firma uzyskuje dłuższe terminy płatności. Problemy pojawiają się, gdy jednostka nadużywa zaufania wobec swoich dostawców. Ma to miejsce, gdy nie dotrzymuje terminów płatności lub odmawia zapłaty za przeterminowane zobowiązania. Reakcja dostawców na takie działania z czasem staje się drastyczna, gdyż odmawiają oni dalszego kredytowania. Utrudnia to prowadzenie działalności operacyjnej i doprowadza do trudności płatniczych. Przedsiębiorstwo traci płynność finansową.

Sprawozdanie finansowe daje bardzo szeroki obraz na temat sytuacji finansowej jednostki. Obraz ten można uzyskać dzięki uważnemu oraz wnikliwemu badaniu tego dokumentu, ponieważ sporządza się go w różnych sytuacjach oraz warunkach stabilności. Jest ono praktycznym narzędziem, które pozwala na uporządkowanie i usystematyzowanie informacji finansowych, a także szybką analizę zebranych danych. Na podstawie tych danych osoby zarządzające spółkami mogą wyciągać wnioski oraz w bardzo szybki sposób reagować na pojawiające się symptomy sytuacji kryzysowych. Dlatego też sprawozdanie finansowe jest źródłem informacji między innymi do prognozowania upadłości przedsiębiorstwa. Symptomy pojawiającego się upadku można zaobserwować dzięki analizie czterech podstawowych obszarów, tj. płynności, rentowności, zadłużenia oraz sprawności działania. Wielkości oraz optymalne poziomy wskaźników, opisujących te obszary, można zbadać tylko i wyłącznie dzięki informacjom zawartym w sprawozdaniu finansowym. Ważne jest, aby osoby kierujące przedsiębiorstwem w odpowiednim momencie reagowały na niepokojące wielkości wskaźników, eliminowały źródło problemu, nim będzie za późno, czyli w stanie chylenia się ku upadkowi.